

זו ט ו ת

לזיהויה של האלה

מאת

אמוץ כהן

על סמך דיעותיהם של פרשנים מקובל כיום לזהות את האלה שבמקרא עם הצמח *Pistacia Palestina* הקרוי בערבית בוקס ובתרגום יונתן בוקסא. אולם מתוך הכתובים המזכירים את האלה בליווי מקצת מתכונותיה ניתן להתרשם שהזיהוי המקובל אינו עומד בפני הביקורת. והרי כמה טעמים לדבר:

1. נאמר "תחת כל אלה עבתה" (יחזקאל ו', יג) ואילו הבוטמא בעל מערכת ענפים קלושה.
2. נאמר "ואלה כי טוב צלה" (יהושע ד', יג) ואילו הבוטמא הנו בעל צמרת קלושה ואינו מטיל צל מלא.
3. נאמר "ויבא מלאך ד', וישב תחת האלה... וגדעון בנו חבט חטים וכו'" נמצא כי חל המקרה בעונה החמה של הקציר וכיצד איפוא ביקש המלאך מחסה בצל קלוש של הבוטמא?
4. האלה מובאת בתוך שאר אילנות, שהמשותף לכולם הוא שהם רעננים, כלומר יקורים תמיד (יחזקאל ו', יג) והרי הבוטמא משירו עליו בחורף.
5. הישיבה תחת הבוטמא אינה נוחה גם מטעם אחר; האילן הזה מגדל ענפים, שמהם מטפף שָׁרֵף דביק אל תחת האילן.
6. אין מצויים כיום צמחי בוטמא כה מפותחים וגדולים שניתן לעבור תחתם כדרך שעבר אבשלום כשהוא רכוב על פרדו וכן אין ענפי הבוטמא אֲשׁוּנִים כל כך שיהיו מסוגלים לשאת את אבשלום "תלוי בין השמים ובין הארץ" כפי שתואר בספר שמואל ב' (י"ח, ט) בלא שיתכופפו ויוכרעו בשל גמישותם של ענפי הבוטמא.

וחילוף הדברים בעץ החרוב:

צמרתו עבותה ומערכת ענפיו צפופה,

צילו מלא ויפה לשבת תחתיו בקיץ,

הוא רענן כל השנה,

קרקעו יבשה ונקיה,

ענפיו מוצקים ומסוגלים לשאת משא,

קומתו גבוהה וצמרתו מרוחקת מהקרקע.

השם חרוב אמנם לא הוזכר במקרא. קשה להניח שצמח זה לא היה בנמצא בימי המקרא בארץ. הרי החרוב תופש כיום מקום ניכר מאוד בצומח הטבעי ברבים מאזורי הארץ ובודאי היה מצוי גם בתקופת המקרא. חשיבותו לאדם לא מעטה, מתרמיליו מכינים כיום, ואולי הכינו גם או, דבש חרובים והם נאכלים ע"י אדם

ובהמה, ויש להניח שבצורתו המבויתת היה החרוב קיים גם בתקופת המקרא כשם שהיה מצוי בתקופת התלמוד. הנתונים האמורים תואמים לחרוב יותר מאשר לבוטמא.

ואל נתמה על שנעדר השם חרוב מהמקרא. הרבה צורות לשוניות — שמות ופעלים ומיליות — שהיו רווחות בלשון המקרא, נתחלפו בצורות מאוחרות יותר בתקופה שלאחרי כן. נרמזו על ההבדל הבולט בין לשון מקרא לבין לשון חכמים בכלל.

כסתירה להנחתנו עשוי לעמוד הכתוב "כי תהיו כאלה נובלת עליה" (ישעיה א', ל), שהרי לפי הנחתנו הכונה לחרוב שאינו משיר עליו בבת אחת והוא מופיע תמיד בלבוש רענן. אך יש להשיב, כי במקרה זה יש ל"אלה" משמע אחר, משמע גן. יש כמה מקומות שהאלה מזוכרת בהם, אין לה קשר עם מין של צמח מסוים, אלא משמען מטע, בוסתן, או אילן בכלל. והרי כמה ראיות.

בישעיהו נאמר: "כי תהיו כאלה נובלת עליה וכגנה אשר מים אין לה" (א', ל) מתוך התקבולת ניתן לומר כי האלה היא מטע עצים בדומה לגנה. וכיוצא בזה: "יבשו מאילים אשר חמדתם ותחפרו מהגנות אשר בחרתם" (א', כט) הקיש הכתוב אילים לגנות.

קשה לשער שהנביא בחר בבוטמא כדוגמה לנשירה, שכן הצמח הזה אינו מצוי בקרבת ישובים המוקפים שטחי מזרע נטולי עצי סרק ואילו הבוטמא מצויה הרחק בחורש שבמורדות קשי גישה. אף במקומות אלה אין רושם עירטולו של הבוטמא בחורף ניכר בשל היבלעותו בתוך שאר עצי החורש הרעננים. דוגמה אחרת הכתוב: "אילי הצדק מטע ד'" (ישעיהו ס"א, ג).

ברור שכאן הכונה לבוטמא דוקא, אלא למטע בכלל.

ודוגמה נוספת: "קול ד' יחולל אילות ויחשף יערות" (תהלים כ"ט, ט). "אילות" מקביל ל"יערות". הכונה שהסערה והסופה מפילה אילנות ביערות כדרך שנוכר לפני כן באותו פרק "קול ד' שובר ארזים". "אילות" במובן אותם היונקים ממשפחת מעלי הגרה וכן עגלים ובני ראמים המוזכרים בפרק זה אינם יוצאים אל מחוץ למעונותיהם בשעת סערה ואין סערות מרקידות אותן, אך אילנות גסחפים בסופה, נאנחים ומרשרשים ונשברים, כדרך שנאמר: "וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח" (ישעיהו ז', ב).

בפסוק "מחצבת רהב מחוללת תנין" (ישעיה ס"א, ט) אנו מוצאים הקבלה לפסוקנו "יחולל אילות ויחשף יערות". שרש חלל בשניהם מובנו שבירה כשם שהמלים "מחצבת" ו"יחשף" מורות על פעולה דומה. וראה קרבתם המשמעותית של שרשים דומים: חצב, חשפ, חטב, קצב, קטף.